

Politik Bilim

Osmanlı'nın Kültürüne Niçin Özenirler...

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>; harunaykutgoker@gmail.com

**Yeni yılda okuyucularımızın her şeyden önce sağlıklı olmalarını diliyorum.
Güzel işler yapmak ve güzel günleri de görebilmek için önemli...**

İki hafta önce yer verdiğim, Hilmi Yavuz'un çözümlemesine göre, Osmanlı kültürü, bu dünyayı -doğayı- kullanılabilir kılmayı amaçlayan ve bu amaçla da bir bilim ve teknoloji konusu olarak ele alan bir kültür değildir. Kendi cümlesiyle ekleyeyim: "...*Osmanlı insanı için Doğa, bir temâşâ (contemplation) nesnesidir...*" Yavuz, *temâşâ*' kavramının "*eşyanın anlamına nüfuz etmeyi*" dile getirdiğini belirterek şu açıklamayı da yapıyor: "*Temâşânın ereği Doğa'nın nesnel bilgisine ulaşmak değildir. Osmanlı, temâşâ yoluyla bir tür yorumsama (hermeneutic) yapıyor; Doğa'nın anlamını onun bilgisinde ya da Doğa'nın zihnen temellük edilmesinde değil, onun öznel yorumunda arıyordu. Osmanlı'da anlam, bilgiden önce gelir, demek yanlış olmaz.*" Yavuz açıklamasını Osmanlı şiirinden verdiği bir örnekle de destekliyor (andığım eseri, s. 106-107).

Osmanlı'nın kültürü meselesine Osmanlı'ya özenenlerden ve bir topluma özenmenin, aslında onun kültürüne özenmek demek olduğu noktasından kalkarak gelmiştik. Diyeceksiniz ki, 'Osmanlı kültürü, bugün anladığımız anlamda bilime kapalı ama, öyle hafife alınacak bir kültür değil; felsefî derinliği, kendi içinde tutarlılığı var. Bunların özendikleri bu kültüre, bu hiç de küçümsenmemeli...' Haklısınız ama bunların gerçekte neye özendiklerini anlayabilmek için bu kültürü, başka yönlerini de anımsayıp, örneğin, Osmanlı'nın inanç sistemi, devlet yönetimi ve toplumsal düzen anlayışı çerçevesinde ete kemiğe büründürmekte yarar var.

Bilindiği gibi, Osmanlı inanç olarak Sünnîliğe bağlıydı. Bu bağın konumuz açısından önemi, Osmanlı'nın Sünnîliği katı bir devlet doktrinine -siyasî doktrine- dönüştürmüş olması ve bu doktrine ters düşecek düşüncelerin ortaya çıkmasına hiçbir biçimde izin vermemesi; düşüncede farklı yola sapma teşebbüslerini ağır şekilde cezalandırmasıydı. 15. yüzyıldan 16. yüzyıla geçerken tarih sahnesine çıkan Şiî-Safevî faktörünün yol açtığı tehdit algısı da, bu siyasî doktrinin çok daha katılaştırılmasında önemli bir etken olmuştu. Osmanlı'da 'ilim' yalnızca Sünnî inancın 'ilmî' dayanaklarını güçlendirmek ve devletin bu inanç sistemi temel alınarak yönetilmesine, bireysel ve toplumsal hayatın bütün alanlarının bu anlayışa göre düzenlenerek sürdürülebilmesine destek sağlamak için vardı. (bkz. Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak'ın **Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri / Osmanlı Dönemi** [2011])

Kısa bir süre önce İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya atfen yazmıştım (**Osmanlı Tarihi**, Cilt I ve II); Sünnî inanca bağlı Eş'ari mektebinin egemen olduğu Osmanlı medresesi gerçekten de, Sünnî anlayışın devlet yönetiminde ve yaşamın hemen her alanında geçerli tek değer normu olarak sürüp gitmesinde kilit rol oynadı. Önde gelen ulemanın neredeyse tamamı müderrislikten başka, 'kadılık', 'şeyhü'l-islâmlık' ve hattâ 'vezir-i âzamlık' gibi, üst düzey bürokratik görevlere de getirilerek bu sağlandı. Deyim yerindeyse, işin doktrindeki/dindeki yerini bilene (icab-ı şer'isini bilerek amel edeceklerine) uygulaması da yaptırıldı. 'Ulemaya danışma' yâni 'fetvâ müessesesi' de, kurulan düzene 'meşrûiyet' kazandırmanın bir diğer etkin aracı oldu. Ama elbette, devlet ve toplum düzeninin Sünnî esaslara dayandırılarak sürdürülebilmesinde yönetimin şekil şartını Osmanlı'nın merkezîyetçi devlet anlayışı ve siyasî-dinî otoritenin -mutlak iradenin- tek adamda -padişah- toplanmış olması sağladı.

Bunların asıl özendikleri, öykündükleri, Osmanlı kültürünün işte bu yönleridir. Amaçları, Osmanlı'nın Sünnî esaslara dayalı devlet ve toplum düzenini, kafalarındaki ümmet coğrafyası üzerinde yeniden kurmaktır. Saf/temiz bir inancın ya da özümstedikleri felsefî bir derinliğin gereği olarak değil; **mülkün** sahibi olmak ve **saltanat** sürmek için... Osmanlı'da olduğu gibi o **mülk** gerçekte tek kişinin olacaktır ama bu onlar için sorun değil; çünkü bugünkü talan düzenini ancak o tek kişinin **saltanatında** sürdürebileceklerinin farkındalar...

CBT. 09 Ocak 2015